

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gold. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

☞ V Ljubljani v sredo 23. oktobra 1867. ☞

Gospodarske stvari.

Kako je z letošnjo letino po svetu?

V našem (avstrijskem) cesarstvu je letina večidel prav dobra, tako, da so nekatere dežele toliko pridelale zlasti pšenice in koruze, da morejo podpirati druge dežele in so tedaj veliko svojega pridelka v vnanje kraje prodale. Tudi živinske krme in sadja se je pridelalo obilo, hmelj je dobro obrodil, in tudi s krompirjem se skor povsod hvalijo. Vinski pridelek je bogat in vino bode dobro. Na Ogerskem in Hrvaškem in v Slavonii so pridelali pšenice toliko, da najstareji ljudje ne pomnijo tolake žetve, al zrno ni kaj kleno; lahke pšenice do 82 funtov vagán je veliko. Najslabeja v našem cesarstvu je letina v Galiciji (Poljskem), kjer sta dež in toča veliko škodo učinila.

Na Nemškem so mislili, da bojo večji pridelki; zmotili so se, zlasti v južni Nemčiji, kjer je pridelka manj kot v severni.

Na Angleškem se letina še srednja ne more imenovati, zlasti slab pridelek je pšenice in ovsa. Angleži nikoli ne pridelajo toliko, kolikor potrebujejo žita; ker je bil tedaj letos pridelek slab in ostankov od lani tudi ni, zato bojo letos potrebovali veliko tujega žita. Na Irskem je bila letina bolja.

Francozi bojo letos potrebovali veliko tujega žita, kajti letina je bila pičla, in to najbolj v južnih krajih, ki so sicer najbogatejše. Pšenice je malo, pa tudi rži in ovsa. Zato so Francozi samo iz Ogerskega naročili pol milijona centov žita. Preračunili so, da bo letos šlo iz Francozkega za žito v ptuje dežele 300 milijonov frankov (1 frank je po našem denarji 40·5 krajc.)

V Algieru (Afriki) je zelo slaba letina, vsega manjka; ondotni prebivalci gonijo svoje čede v primorska mesta, da živino menjajo za pšenico in ječmen.

V Švajci so malo žita pridelali, tako, da bojo več tujega potrebovali mimo družih let; krompirja imajo dosti.

Na Laškem so v Lombardii in Beneškem mnogo in dobre pšenice pridelali, tako tudi konopelj in vina. V Sardinii pa so kobilice veliko škodo napravile.

Moldava in Vlahija ste zraven Ogerske letos najbolj blagodarjeni. Pravijo, da okoli 2 milijona kvartróv (1 kvarter meri čez 4 vagane) bojo žita lahko prodali v tuje dežele.

Po vsej Turčiji se je žita pridelalo obilo.

Na Danskem je žitna letina precej dobra; sená so pridelali obilo, krompir je bolezen zelo pokvarila.

Na Švedskem in Norveškem je žita malo, sená obilo.

Na Rusovskem, če tudi ni bila letina povsod v tem velikem cesarstvu ugodna, bojo vendar mnogo žita lahko v tuje dežele prodali. Že avgusta meseca so iz Rusovskega 2 milijona četvrtóv (1 četvrt meri po naše čez 3 vagane) več izpeljali v tuje dežela, kakor druga leta.

Zraven Ogerskega, Moldave in Vlahije so letos v Ameriki največ pšenice, koruze in ovsa pridelali.

Iz vsega tega se vidi, da so slabe letine na Francozkem, Angleškem, Španjskem, Portugaljskem, Švajci in Belgii. Sploh pa je letina taka, da ne bodo nikjer pomanjkanja trpeli, ako se oskrbijo s pridelkom tujim.

Če pa tudi ne bode po takem nikjer manjkalo žita, vendar se bode žitna cena zmiraj precej visoko držala. Po mislih kmetijskega sležkega časnika pa se vendar ni še više cene bati, ampak da utegne še nekoliko pasti, samo pri rži ne, ker rži se je skor povsod le malo pridelalo. To misel pa, da se žito ne bode še podražilo, podpira omenjeni časnik s tem, da pravi: 1) dežele, ki potrebujejo tujega žita, so se z njim že oskrbele, — da 2) je na Nemškem še veliko žita, ki ga niso izmlatili, — da 3) so povsod mnogo sená pridelali, tedaj ne bodo nikjer živine krmili s žitom, — da 4) so skor povsod pridelali mnogo krompirja in po takem bode za živež človeški sém ter tje zalegel krompir, in da 5) so večidel tudi povsod sočivja (fižola itd.), pa tudi ajde pridelali precej.

Poglejmo, kako se godí s pogoizdovanjem Krasa.

Kdor koli potuje od Postojne proti Trstu, mora si misliti, da je zašel v arabske, afrikanske puščave, ker je na vse strani skor vse tako golo in kamenito, da na vso moč žali okó. Dosti, jako dosti se je pisarilo o tej zadevi, iz daljnih dežel so prišli v gozdnarstvu izvedeni in izurjeni možaki posvetovat se, kako bi bilo mogoče, golemu Krasu spet potrebno nekdanjo gozdno odejo povrniti. Al pri vsem tem ostane Kras v svoji žalostni podobi — prava puščava!

Deželna vlada primorska se je vrlo poprijela naloge, pogoizdovanje Krasa karkoli mogoče podpirati in pospeševati. Ona je pregovorila veliko sosesk (komunov), da so odločile take dele pašnikov (gmajn), kodar se ne sme pasti, dokler ozeleneli les gobcu živinskemu ne odraste; tudi so ograde napravile, v katerih drevna semena sejejo, pa tudi od vlade prejeti drevni sadež sadé. Tako je vlada razdelila to leto drevnih sadik 42.900, in semena 230 centov, oboje bilo je raznih plemen. Krašovci so se prebudili, začenjajo spoznavati dobroto tega početja, in upati je po takem, da bo sčasoma Kras se predrugačil in spet svojo nekdanjo gozdno odejo dobil, namreč ta, kar ga spada pod primorsko vlado.

Kaj se pa v enaki namen počenja po Krasu, kar ga spada pod kranjsko vlado? Na ravnost moramo reči — nič! Kras se celó širi s tem, da se veliki del gozda postojnske cesarske grajščine neusmiljeno podira! Kaj pomagajo vsi naši poduki, katerih imajo „Novice“ že na cente, — kaj pomagajo najboljši sveti kmetijske naše družbe, katerih je že registratura polna, ako kranjski posestniki s prstom kažejo na to, kako se godí Krasu, ki je v državnih (cesarskih) rokah. Kam bo naš ubogi Kras po takem početju prišel, kako bo mogoče dalje hujši burji se v bran postavljati, sam Bog vedi!

Zadnji čas je, da c. kr. vlada obrne svojo pozornost na naš zanemarjeni Kras, da skuša prihraniti saj to trohico lesovja, kar ga še stoji, — da enako c. kr. primorski vladi podpira na javno korist vnete kraške posestnike v njihovem trudu za pogozdovanje Krasa.

Dr. O.

O uravnavanju in gospodarstvu kmetij sploh in nekoliko besed o umnem kmetovanju.

(Dalje.)

Pripravili in oskrbeli smo vse; zdaj je treba, da napravimo osnutek (plan) svojemu gospodarjenju.

Sestavili bomo kolobár ali vrstenje sadežev (Rotation, Feldsystem).

Ravno ta beseda „kolobár“ je, o kateri hočem posebno govoriti, ker kolobarjenje je djanje, ktero je najimenitnejši del gospodarjenja. Ker je pa ravno v naši ljubi domovini kolobarjenje še premalo znano, zato bom poskusil, kar sem se učil od modrih mož, popisati bolj na drobno; upati smem, da bode vsak, kdor ima sploh duh napredka in ki želí premoženje svoje pomnožiti si, ta moj spis o kolobarjenju dobro prevdaril, pa tudi po njem se ravnal in v prihodnje umno obdeloval polje, da ne bo več ropal zemlji njene moči, ampak po pametnem kolobaru skrbel za to, da zemlja vedno pri moči ostane. Verjemite mi, da s samim gnojem ne bomo polju vedno moči ohranili, ampak le tedaj, ako gnojimo in umno kolobarimo.

Kaj je toraj kolobár? — Kolobár je vrstenje rastlin na njivi tako, da se v pravem redu od leta do leta menjajo pridelki. Dobro sestavljeni kolobár zemljo vedno pri moči obdržuje; on nam kaže, ktero rastlino naj sejemo za drugo, da vsaka dobiva iz zemlje, česar se njej prileže.

Nektere rastline potrebujejo mnogo fosforo-kislina, kremenine itd., nekte mnogo raznih solí, pepeličnega okisanca, sploh pepelikovih solí (Kalisalze).

Rad bi prostim našim kmetovalcem prav do pičice razložil, ktere stvari so učeni možje, ko so razkrojali mnoge rastline, našli v njih pepelu. Al to vse preučene reči, ktere le učen človek razumeti more. Drugi naši kmetovalci nam že morajo verjeti, da ene rastline obstajajo iz enih tvarin, druge iz družih, tako na priliko korusa iz družih, krompir spet iz družih in tako dalje. Iz tega pa se lahko vidi, da razne rastline tudi razni (mnogovrstni) živež od zemlje tirjajo. Umno kolobarjenje tedaj zahteva, da na tanko prevdarimo, ktere rastline ta zemlja rediti more, ktere druga, kako naj se vrstijo rastline na njivi, da jej ne izpijejo vseh redilnih moči.

Naj omenim rastline po vrsti, ktere zemlji posebno njene moči oropajo.

V prvem redu stojijo: pesa (za sladkor), tabak, konoplje, korusa, v drugem redu žita, v tretjem sočivje, proso, ajda, v četrtem detelja, čeravno nekteri menijo, da detelja zemljo bogatí v njeni moči. Al to je gotovo napačna misel. Uprašam: od kod pa

dobiva detelja redivne tvarine? Gotovo jih jej zemlja daje, toraj detelja zemlje ne obogati; a toliko je res, da detelja zemljo po pšenici in drugem žitu dobro stori, ker njene korenine globoko v zemljo segajo, toraj iz dna redilne tvarine srkajo; tvarine pa, ktere so zgoraj v zemlji, ostanejo prihodnjim rastlinam. Zato čeravno detelja redilnih tvarin zgornji zemlji ne vzame, vendar ne smemo reči, da detelja zemlje nič ne oropa ali da jo celó bogati. To nam priča pa tudi ta skušnja: če namreč deteljo kmalu spet na tisto njivo sejemo, ne bo nam dobro rastla, ampak le malo je bomo nakosili. Predno na dalje gremo, čujmo, kako nepozabljivi naš Vrtovec med drugim raznasuje život rastlinski sè životom človeškim. „Vse odsluženo in tedaj za naprej nepotrebno — pravi v svoji „Kemiji“ — gré iz človeškega telesa nekoliko po puhtenji in dihanji, nekoliko se pa spravlja iz celega života v kri, iz krvi v mehur, iz kterega se pa ob svojem času izceja; kar je pa človek živeža k sebi vzel, da ga ni mogel želodec prekuhati, ali saj, da ga niso mogle ali smeje čevne pijavčice posrkati, gré po drugi poti iz njega. Ravno tako gré tudi marsikaj že odsluženega in za naprej nepotrebneza iz rastlin po puhtenji in dihanji, drugo tako gré pa iz njih po koreninah v prst; tudi rastlinske koreninice — postavimo pri kaki veliki móči, kadar je preveč raztopljenih solí — bi utegnile pregladovo srkati, in rastlinam marsikaj v živež pošiljati, česar ne morejo v rejo obrniti. Vse tako, česar ne morejo rastline porabiti, dajo nazaj od sebe ali v lubad, da jim je zlasti pozimi za kožuh, ali pa po koreninah v prst kakor očiten ognjusek. Nobena rastlina ne bi se mogla iz svojega lastnega ognjuska živiti, tudi druga enacega plemena ne; to nam že naša lastna pamet pravi, in vsaka po več let živeča in močno zablatena rastlina bi mogla poginiti, ako bi si iz lastnega zablatenja ne pomagala; pomaga si pa tako-le, da zmiraj naprej v čisto, nezablateno prst nove koreninice pošilja, zdravega neomadežanega živeža iskat. Razločuje se pa rastlinsko blato 1) v tako, ki je obstoječe iz čisto že odsluženega — mrtvega, kterega bi menda tudi nobena druga rastlina precej v živež ne srkala, in 2) v tako, ktero so koreninice gladovo posrkale, kterega pa rastline niso mogle v svojo rejo obrniti, in so ga nazaj v prst kot ognjusek ali ostanek dajale; s tacim bi se pa mogle mnoge druge rastline živiti. Česar ne sné gospod, to pride strežetu na hvalo, in kar še temu ostane, to berač rad pojé.“

Iz tega se bodo naši bralci prepričali, kako potrebno je pri kmetijstvu kolobarjenje z mnogimi pridelki ali premenjevanje posetve. Njivo preoraje za nov ali drug sad spraviš blato poprejšnjega sadu na dan, na zrak, solnce, dež, da popred razpade, da razpadlo ali sčasoma segnjito more vsacemu sadu v živež služiti.“

(Dalje prihodnjič.)

Národne stvari.

Ravnopravnost národna — rešiteljica Avstrije.

Govor dr. Lavriča.

Gospôda! Pretekli veki so imeli državnike in tudi zdaj ni malo takošnih, ki mislijo, da je tista država srečna, ktera ima državljane samo enega naroda. Ti trdijo namreč, da je potem najlože vladati tako enolično celoto.

Ne dá se tajiti, da je taka država čvrsta, in da ne more biti prepira v njej zarad národnosti. Res je dalje, da, če govorijo vsi državljani isti jezik, in imajo v obče rečeno, enake šege, naklone, značaje in sploh enake dobre in slabe lastnosti, da ne more biti težko dobrih postav dajati in izvrševati zlasti, ker je vsega